

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา¹

บุญฤทธิ์ แยมมลิ²

จากการศึกษาปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงประวัติความเป็นมา และทฤษฎี หลักเกณฑ์การเยียวยาความเสียหายแก่จำเลยในคดีอาญาซึ่งมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำที่ไม่เป็นความผิดที่ถูกคุมขังในระหว่างดำเนินคดี ซึ่งทำให้ผู้ค้นคว้าได้รับความรู้ความเข้าใจว่าการเยียวยาความเสียหายนั้นเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องกระทำเพื่อให้จำเลยที่มีได้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยที่ไม่เป็นความผิดได้รับความเสียหายจากกระบวนการยุติธรรมให้กลับคืนสู่สภาพเดิมให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้

จากการศึกษาทำให้ทราบว่าปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญามีปัญหาในหลายประการ ซึ่งสรุปได้ดังต่อไปนี้

1 ปัญหาคุณสมบัติของจำเลยที่จะขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญามีปัญหาอยู่ด้วยกัน 3 ประการ

1.1 จะต้องเป็นจำเลยที่ถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการเท่านั้น หากเป็นการดำเนินคดีโดยราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องจำเลยด้วยตนเองและในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลจำเลยต้องขังอยู่ก็จะทำให้จำเลยในคดีดังกล่าวไม่ได้รับการคุ้มครองตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544

1.2 จำเลยจะต้องถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดีจึงจะได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 ส่วนการคุมขังในชั้นสอบสวนหรือชั้นฝากขัง กลับไม่ได้รับการคุ้มครองตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว เป็นการตรากฎหมายในลักษณะให้ความคุ้มครองที่ไม่เหมาะสมไม่เป็นธรรม

1.3 จำเลยที่จะได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาจะต้องปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดและมีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดี หรือปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด จะมีปัญหาในประเด็นที่ว่าปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดเมื่อศาลมิได้พิพากษาว่าข้อเท็จจริงรับฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่องปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาคือ รองศาสตราจารย์ประเสริฐ ตันศิริ และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ ดร.ภาสกร บัวสุวรรณ และ รองศาสตราจารย์ ดร.กัลยา ตันศิริ

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดตรัง

กระทำความผิดจำเลยในคดีดังกล่าวก็ไม่มีสิทธิยื่นขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ได้นั้นเอง

จะเห็นได้ว่าในคำพิพากษาระบุว่าพยานหลักฐานโจทก์ไม่อาจรับฟังได้ว่าจำเลยกระทำความผิดเมื่อโจทก์ไม่อาจนำสืบให้ศาลเชื่อได้ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดศาลก็ต้องพิพากษายกฟ้องเพราะไม่อาจเชื่อถือพยานโจทก์ได้ แต่ถือว่ามิใช่กรณีข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าผู้อื่นคำขอมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด

2 ปัญหาการพิจารณาของคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

2.1 ที่มาและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาที่มีปัญหาดังนี้

2.1.1 ประธานกรรมการซึ่งเป็นปลัดกระทรวงยุติธรรม การเยียวยาความเสียหายจากความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมนั้นเป็นหน้าที่ของรัฐซึ่งสมควรที่จะต้องอยู่ในกำกับการดูแลของฝ่ายปกครองและหากมีข้อพิพาทที่ต้องขึ้นศาลปกครอง มิใช่อยู่ในกำกับดูแลของกระทรวงยุติธรรมและมีข้อพิพาทแล้วจะต้องขึ้นตรงต่อศาลยุติธรรม

2.1.2 ผู้แทนสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เป็นตัวแทนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งเป็นผู้จับกุมจำเลยและรวบรวมพยานหลักฐาน จึงเป็นไปได้ยากที่ผู้แทนสำนักงานตำรวจแห่งชาติจะมีความเห็นว่าการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดอันเป็นการโต้แย้งกับการสอบสวนของพนักงานสอบสวน

2.1.3 ผู้แทนสำนักงานอัยการสูงสุดเป็นไปได้ยากที่ผู้แทนขององค์กรที่ตั้งฟ้องจำเลยจะมีความเห็นว่าการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดอันเป็นการรับรองความผิดพลาดขององค์กรตนเอง

2.1.4 ในส่วนของคณะกรรมการคนอื่นๆ หากพิจารณาถึงบริบทของการทำหน้าที่แล้วก็จะเห็นว่าจะมีปัญหาว่ามีความเข้าใจคำว่าปรากฏตามคำพิพากษานั้นถึงที่สุดคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดในความหมายที่แตกต่างกันได้โดยอาจเข้าใจดังนี้

1) คำพิพากษาจะต้องระบุว่าผู้กระทำความผิดเป็นคนอื่น ไม่ใช่จำเลยจึงจะมีสิทธิรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

2) คำพิพากษาจะต้องระบุว่าพยานหลักฐานฟังได้ว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดจึงจะมีสิทธิรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

3) พยานหลักฐานโจทก์ฟังไม่ได้ว่าจำเลยกระทำความผิดก็ถือว่ามิสิทธิรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

4) แม้ศาลพิพากษายกฟ้องเพราะเหตุสงสัยก็ถือว่ามิสิทธิรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาแล้ว

การพิจารณาจะต้องดูคำพิพากษานั้นถึงที่สุดของคดีดังกล่าวเป็นหลัก หากต้องให้คณะกรรมการพิจารณาลงความเห็นอีกไม่ การที่ให้คณะกรรมการ พิจารณาจึงเป็นการเพิ่มขึ้นตอนโดยไม่จำเป็น และ

ก่อให้เกิดความยุ่งยากในการเยียวยาจำเลยในคดีอาญา อันทำให้จำเลยที่ไม่ได้กระทำความผิดได้รับความเสียหาย

2.2 หน่วยงานที่ควบคุม กำกับดูแลคณะกรรมการพิจารณาคำตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

การพิจารณาคำขอของจำเลยในกรณียื่นขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญานั้น เป็นการทำหน้าที่เพื่อเยียวยาความเสียหายจากความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องดำเนินการแต่หน่วยงานที่กำกับดูแลกลับเป็นกระทรวงยุติธรรม ผู้ดำเนินการกระบวนการยุติธรรม ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อจำเลย ไม่สอดคล้องกับหลักการเยียวยาความเสียหายของรัฐ

การเยียวยาความเสียหายถือเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องให้องค์กรตามรัฐธรรมนูญหรือองค์กรอื่นที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้กำกับดูแล

3 ปัญหาการอุทธรณ์คำวินิจฉัยของคณะกรรมการพิจารณาคำตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

การอุทธรณ์คำวินิจฉัยของคณะกรรมการพิจารณาคำตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา เป็นศาลยุติธรรมมีความชำนาญในการพิจารณาพิพากษาทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา แต่จะไม่มี ความชำนาญในการพิจารณาถึงบทบาทหน้าที่หรือความรับผิดชอบของรัฐที่จะต้องปฏิบัติต่อประชาชนผู้ได้รับความเสียหาย ไม่มีความชำนาญในบริบทของการเยียวยาความเสียหายว่าเป็นหน้าที่ของรัฐ อันพึงต้องกระทำ

ศาลยุติธรรมมิได้เล็งเห็นถึงเจตนารมณ์ที่จะให้ประชาชนได้รับการเยียวยาจากการทำหน้าที่ของตนที่เกิดความผิดพลาด และที่สำคัญการกำหนดให้ยื่นอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์นั้นทำให้ข้อเท็จจริงดังกล่าวจะต้องกลับไปพิจารณาถึงศาลยุติธรรมอีกครั้งเป็นการบัญญัติหน้าที่ของศาลซ้ำไปซ้ำมา

การที่รัฐจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ที่ได้รับความเสียหายจากกระบวนการยุติธรรมนั้น เป็นการเยียวยาความเสียหายจากความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรม ที่ให้ศาลยุติธรรมซึ่งอยู่ในกระบวนการที่ก่อให้เกิดความผิดพลาดเป็นผู้พิจารณาอุทธรณ์คำวินิจฉัยของคณะกรรมการพิจารณาคำตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาจึงไม่ถูกต้อง

เมื่อการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นกับจำเลยจากความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรม การพิจารณาเยียวยาความเสียหายครั้งนี้จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องรับผิดชอบ การพิจารณาจึงสมควรอยู่กับฝ่ายปกครอง เมื่อผู้ยื่นคำขอไม่เห็นด้วยก็สมควรที่จะให้ยื่นอุทธรณ์คำวินิจฉัยดังกล่าวต่อฝ่ายปกครองมิใช่มาขึ้นต่อศาลอุทธรณ์ซึ่งเป็นศาลยุติธรรมและเคยพิจารณาความผิดหรือบริสุทธิ์ของจำเลยมาครั้งหนึ่งแล้ว

เมื่อเปลี่ยนโครงสร้างของการยื่นคำขอค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา จากกระทรวงยุติธรรมมาเป็นยื่นคำขอต่อฝ่ายปกครองและเมื่อไม่เห็นด้วยก็ยื่นอุทธรณ์คำสั่งต่อฝ่ายปกครองและหากเห็นว่าไม่เป็นไปตามที่อุทธรณ์แล้ว ก็ต้องให้สิทธิผู้ยื่นคำขอยื่นคำฟ้องต่อศาลปกครองซึ่งเป็นศาลที่พิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างหน้าที่ของรัฐและการเยียวยาความเสียหายแก่ประชาชนผู้ได้รับความเสียหายจาก

กระบวนการยุติธรรม และที่สำคัญศาลปกครองจะเข้าใจถึงบริบทของการเยียวยาความเสียหายมากกว่าศาลยุติธรรม ซึ่งประเด็นนี้จะเห็นได้ชัดว่าประเทศไทยใช้ระบบศาลคู่มิใช่ใช้ระบบศาลเดี่ยวที่เมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้นจะต้องฟ้องต่อศาลยุติธรรมเท่านั้น เมื่อมีปัญหาว่ารัฐสมควรเยียวยาความเสียหายหรือไม่จึงเหมาะสมที่จะต้องขึ้นต่อศาลปกครองเท่านั้น

ยังมีปัญหาในส่วนที่คำวินิจฉัยของศาลอุทธรณ์เป็นอันถึงที่สุด จึงไม่มีการถ่วงดุลและตรวจสอบการใช้อำนาจของศาลอุทธรณ์ อันขัดกับหลักการถ่วงดุลและตรวจสอบการใช้อำนาจของศาล ไม่อาจอำนวยความสะดวกยุติธรรมแก่จำเลยผู้เสียหายจากความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเต็มที่

จากการศึกษาค้นคว้าปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ผู้ศึกษาพบว่า มีข้อเสนอแนะ คือ

1 ปัญหาคุณสมบัติของจำเลยที่จะขอรับเงินค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

เห็นควรแก้ไขโดยให้ยกเลิกความในมาตรา 20 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 แล้วใช้ความใหม่ว่า “จำเลยที่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้ ต้อง

(1) เป็นจำเลยหรือผู้ต้องหาที่ถูกดำเนินคดีอาญา

(2) ถูกคุมขังในระหว่างการสอบสวนหรือการพิจารณาคดี และ

(3) ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดและมีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดี หรือศาลมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดให้ยกฟ้อง เว้นแต่มีเหตุที่สงสัยว่าจำเลยกระทำความผิดจริงหรือไม่”และแก้ไขบทบัญญัติต่างๆที่เกี่ยวข้องพร้อมรองรับกับบทมาตรานี้

2 ปัญหาการพิจารณาของคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

มีปัญหายุ่ง 2 ประการเห็นควรแก้ไขดังนี้

2.1 ที่มาและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา เห็นควรให้แก้ไขหมวดหมวด 2 แห่งพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 ให้ที่มาของคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาให้แต่งตั้งโดยผู้ว่าราชการจังหวัดของแต่ละจังหวัด โดยให้รองผู้ว่าราชการจังหวัดทำหน้าที่เป็นประธานคณะกรรมการ

2.2 หน่วยงานที่ควบคุม กำกับดูแลคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาเห็นควรแก้ไขโดยให้ยกเลิกความในมาตรา 4 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 แล้วใช้ความใหม่ว่า “ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจออกกฎกระทรวง ระเบียบ และประกาศแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อ

ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้”และให้แก้กฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้อำนาจควบคุมและกำกับดูแลอยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงมหาดไทย

3 ปัญหาการอุทธรณ์คำวินิจฉัยของคณะกรรมการพิจารณาคำตอบแทนผู้เสียหายและคำทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

ให้ควรวินิจฉัยมาตรา 25 แห่งพระราชบัญญัติคำตอบแทนผู้เสียหาย และคำทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 แล้วให้ความเห็นว่า “ในกรณีที่ผู้ยื่นคำขอไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยของคณะกรรมการ ให้มีสิทธิอุทธรณ์ต่อผู้ว่าราชการจังหวัดภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำวินิจฉัย หากไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยของผู้ว่าราชการจังหวัดให้ยื่นฟ้องต่อศาลปกครองภายในหนึ่งปีนับแต่วันทราบหรือถือว่าได้ทราบคำวินิจฉัยดังกล่าว”และแก้ไขบทบัญญัติต่างๆที่เกี่ยวข้องเพื่อรองรับกับบทมาตรานี้

เอกสารอ้างอิง

คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน , 2555.
คะเนิง ภาไชย. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน , 2561.

สุภาภรณ์ พฤษชัยกุล. หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย และมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง. หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต., 2557.

เนติพงษ์ วิจิตรเวชการ. เอกสารวิชาการส่วนบุคคล (Individual Study) หัวข้อหลักสิทธิมนุษยชน เรื่องความเสมอภาคของบุคคลสิทธิของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ. หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 4. วิทยาลัยรัฐธรรมนูญสถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

พีระศักดิ์ พอจิต. เอกสารวิชาการส่วนบุคคล (Individual Study) หัวข้อหลักสิทธิมนุษยชนเรื่องสิทธิมนุษยชนในหลายมิติ. หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตยรุ่นที่ 4. วิทยาลัยรัฐธรรมนูญสถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

สมักร เขาวาณันท์. เอกสารวิชาการส่วนบุคคล (Individual Study) หลักสิทธิมนุษยชนกับการค้นหาความจริงในคดีอาญา. หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 4. วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.